

Luminița Paraipan
Ștefana Neagu
Marin Neagu

LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ

Texte literare

din manualele alternative
clasa a VI-a

- repere de interpretare
- exerciții

CUPRINS

LITERATURA POPULARĂ

Genul liric	7	Genul epic în versuri	16
Doina populară		Balada populară	
<i>Doină M.N.</i>	7	<i>Toma Alimouș Ș.N.</i>	16
<i>Măi, bădiță, floare dulce M.N.</i>	11	<i>Constantin Brâncovanul L.P.</i>	22
		<i>Pintea Viteazul Ș.N.</i>	28

LITERATURA CULTĂ

Genul epic	35	Genul epic în versuri	94
Cine povestește?		Fabula	
Narațiunea la persoana I		<i>Câinele și cățelul,</i>	
<i>Amintiri din copilărie (La Broșteni/ La scăldat/Procitania/Pupăza din tei),</i>		<i>Gr. Alexandrescu M.N.</i>	94
<i>I. Creangă L.P.</i>	35	<i>Boul și vițelul,</i>	
<i>Budulea Taichii,</i>		<i>Gr. Alexandrescu M.N.</i>	101
<i>I. Slavici Ș.N.</i>	46	<i>Bivolul și coțofana,</i>	
		<i>G. Topîrceanu L.P.</i>	106
Cine povestește?		<i>Fapt divers, A. Blandiana Ș.N.</i>	109
Narațiunea la persoana a III-a		Genul liric	113
<i>Istoria unei plăcinte,</i>		Pastelul	
<i>C. Negruzzi M.N.</i>	51	<i>Iarna,</i>	
<i>Hagi-Tudose,</i>		<i>V. Alecsandri Ș.N.</i>	113
<i>B.Ș. Delavrancea Ș.N.</i>	56	<i>Mezul iernei,</i>	
Descrierea de tip tablou		<i>V. Alecsandri M.N.</i>	118
<i>Amintiri dintr-o călătorie,</i>		<i>Mărțișor,</i>	
<i>C. Hogaș L.P.</i>	61	<i>I. Pillat M.N.</i>	122
<i>Cetatea Neamțului,</i>		<i>Peste vârfuri...,</i>	
<i>M. Sadoveanu L.P.</i>	67	<i>M. Eminescu M.N.</i>	126
Descrierea de tip portret		<i>La mijloc de codru...,</i>	
<i>Frații Jderi,</i>		<i>M. Eminescu M.N.</i>	130
<i>M. Sadoveanu L.P.</i>	72	<i>Scrisoarea III,</i>	
Dialogul ca mijloc de caracterizare		<i>M. Eminescu Ș.N.</i>	133
<i>Sobieski și românii,</i>		<i>Creion,</i>	
<i>C. Negruzzi Ș.N.</i>	75	<i>T. Arghezi M.N.</i>	139
Schița		<i>Vânt străin,</i>	
<i>D-l Goe...</i>		<i>T. Arghezi M.N.</i>	141
<i>I.L. Caragiale Ș.N.</i>	80	Epic și/sau liric?	146
Unde? Când?		<i>La ce latră Grivei?,</i>	
<i>Întâiul drum,</i>		<i>M. Sorescu L.P.</i>	146
<i>I. Agârbiceanu L.P.</i>	88	Repere teoretice	151

CUVÂNT-ÎNAINTE

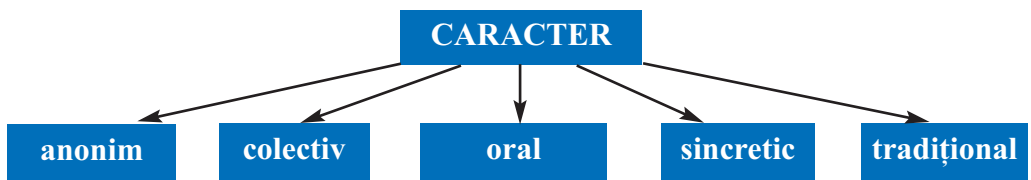
Cartea aceasta se adresează atât elevilor, prin oferta de analize, interpretări literare, exerciții, cât și profesorilor, cărora le sugerează un model metodic coerent. Ca auxiliar didactic, cartea respectă programa de limba și literatura română, dar are un caracter deschis, în sensul că ține seama de ceea ce propun/cer manualele. În spiritul programei, am urmărit nu *limba ca sistem abstract*, ci limba vie, contemporană, în concordanță cu interesele elevilor și cu mediul socio-cultural în care ei se dezvoltă. Am avut în vedere modelul *comunicativ-funcțional*, care presupune studiul integrat al limbii, al comunicării și al textului literar.

Volumul abordează texte literare din toate manualele utilizate în școală, fiind, implicit, un ghid de lectură, care aduce informații suplimentare despre viața și creația fiecărui scriitor, despre contextul literar în care au apărut operele analizate. Evităm comentariile de-a gata, spaima elevilor obligați să le memoreze, pentru că profesorul nu trebuie să impună elevului ce să spună, ci să-l obișnuiască, printr-un demers didactic gradat, cu un stil de a privi textul literar. Noi prezentăm elevilor direcții de abordare a literaturii, elementele-cheie pentru înțelegerea și interpretarea textului, aplicații ale cunoștințelor de teorie literară. Oferim, într-un stil limpede, fișe de lectură structurate atent, care pot fi adaptate de profesori în funcție de nivelul clasei.

Lucrarea este și un caiet, un instrument de lucru care evaluează, agreabil și eficient, abilitățile și competențele dobândite la clasă. Propunem exerciții de tip analitic-sintetic – atractive, inteligente, variate – care cer, din partea elevilor, studiu individual, folosirea unor surse tradiționale, dar și exploatarea resurselor atât de accesibile lor – internetul, bibliotecile virtuale și celelalte. Exercițiile țin seama de particularitățile de vârstă, de spiritul ludic, de creativitatea elevilor și, în același timp, implică deschidere spre alte discipline studiate în școală, spre problemele concrete din viața cotidiană.

Autorii

LITERATURA POPULARĂ

GENUL LIRIC

Genul literar: liric (sentimente și idei exprimate în mod direct; eul liric/eul poetic; stil confesiv; expresivitatea limbajului → figuri de stil, imagini artistice, elemente de versificație).

DOINA POPULARĂ

- *cântec prelung* sau *cântec lung* – denumiri din Oltenia (cf. *Dicționarul de termeni literari*, Editura Academiei, București, 1976);
- text liric în care sunt exprimate puternice sentimente de dragoste, jale, dor;
- o creație specifică poporului român;
- în funcție de temă, poate fi: de dragoste, de dor, de haiducie, de cătănie, de înstrăinare etc.;
- doina este cântec specific românesc, inclus în patrimoniul imaterial al UNESCO¹, alături de *Ritualul Călușului* și *Ceramica de Horezu*.

Doină

Autor: este o creație populară → autor anonim

Publicată: a fost culeasă de Vasile Alecsandri și este inclusă în volumul *Poezii populare. Balade (cântice bătrânești) adunate și îndreptate de Vasile Alecsandri* (1852).

Titlul: *Doină*

- reprezintă cuvântul-cheie, repetat în text de paisprezece ori;
- textul este o definiție lirică a doinei (cântec despre cântec);
- doina îmbină literatura (text poetic, în care predomină melancolia) cu muzica (melodie tărganată, domoală, tristă).

¹ UNESCO (Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură) are, printre altele, rolul de a susține o listă de valori (materiale și imateriale) din patrimoniul mondial.

Specia literară: doină populară

- textul este o doină populară, care nu se încadrează, însă, în categoriile cunoscute: de dragoste, de dor, de jale, de cătănie, de înstrăinare, păstorești, de haiducie;
- sintetizează sentimente exprimate de doină: bucurie, jale, tristețe, regret, dor;
- reflectă comuniunea omului cu natura.

Structură. Semnificații:

- textul aparține genului liric:
 - prezența eului liric, marcată prin verbe și pronume la persoana I: *aud, m-aș duce, stau (în loc), cânt, mă-ngân ș.a./m-, eu, mă-, -mi ș.a.*;
 - exprimarea unor sentimente: bucurie, jale, suspin, dor ș.a.;
 - indicii spațiali (*în loc, pe afară, în casă, -n codru, gios, în vale*) și indicii temporali (*primăvară, iarna, zilele, nopțile*) sunt în concordanță cu sentimentele, stările sufletești;
- textul se deschide cu o invocație către doină, percepută ca o ființă apropiată (personificare);
- prin repetiție și paralelism¹, se insistă asupra importanței pe care o are doina, asupra existenței omului: *Doină, doină, cântic.../Când te-aud.../Doină, doină, viers.../Când răsunî... (prima strofă)*; șase propoziții simetrice coordonate prin juxtaponere: *Doina zic, doina suspîn,/Tot cu doina.../Doina cânt, doina șoptesc,/Tot cu doina...* (strofa a patra);
- doina este definită figurat, subliniindu-se frumusețea cântecului și pasiunea pe care o implică interpretarea acesteia:
 - epitetul *cântic dulce*: substantiv, formă regională + adjectivul polisemantic *dulce*;
 - metafora *viars cu foc*: substantivul popular (melodie, cântec, arie; glas, voce; timbru al vocii) + locuțiunea adjectivală *cu foc* (cu înflăcărare, cu entuziasm, cu aprindere);
- sentimentele eului liric față de doină sunt gradate ascendent: *te aud, răsunî, mă-ngân, de-mi mai mângâi zilele, mă mai țin, (tot cu doina) viețuiesc*;
- adverbul repetat *tot* întărește ideea că, pentru om, cântul are valoare existențială;
- comuniunea om-natură este marcată, în text, prin relația anotimp-semne ale vremii – modul de a cânta:

¹ Paralelism: procedeu de compoziție, specific poeziei populare, care constă în succesiunea unor sintagme identice sau asemănătoare ca structură sintactică.

- sosirea primăverii readuce dorul de viață, dorința de evadare în natură (*pe afară*), armonia cu natura (*De mă-ngân cu florile/Și privighetorile.*); verbul *mă-ngân* are valoare figurată (*a se acompaña, a se însoți*), iar florile și privighetorile sunt simboluri populare ale frumuseții;
- *iarna viscoloasă* îl obligă pe om la izolare (*-nchis în casă*): tot doina este cea care *mângâie* (metaforă pentru *a alina, a ușura*) solitudinea, deprimarea acestuia, în monotonia zilelor și a nopților reci;
- vara (*Frunza-n codru cât învie*), omul își găsește refugiu în spațiul mitic, ocrotitor al pădurii, asociat, în folclor, cu *voinicia*: (pop.) vitejie, curaj, îndrăzneală, faptă vitejească, haiducie;
- toamna (*Cade frunza gios în vale*) aduce cu ea jalea – starea sufletească cel mai des evocată în doinele românești.

ANOTIMP	SEMNE ALE VREMII	EU
primăvara	<i>bate vânt</i>	<i>cânt doina pe afară; ...mă-ngân cu florile/ Și privighetorile.</i>
vara	<i>frunza-n codru cât învie</i>	<i>doina cânt de voinicie</i>
toamna	<i>cade frunza gios în vale</i>	<i>cânt doina cea de jale</i>
iarna	<i>viscoloasă</i>	<i>cânt doina-nchis în casă; De-mi mai mângâi zilele,/Zilele și nopțile</i>

Valori stilistice

- figuri de stil:
 - personificare: eul liric se adresează doinei ca unei făpturi dragi;
 - epitete: *cântic dulce, iarna viscoloasă*;
 - metafore: *viers cu foc, mă-ngân cu florile, mângâi zilele, frunza (...) învie, doina suspin, cu doina mă mai țin, cu doina viețuiesc*;
 - inversiuni: *Doina cânt de voinicie, Doina zic, doina suspin*;
 - repetiția: construcțiile cu substantivul *doină* (prezent de paisprezece ori) și cu verbul *cânt* (de cinci ori);
 - paralelismul: *Doină, doină, cântic.../Când te-aud.../Doină, doină, viers.../Când răsuni... ș.a.*;
- prozodia – specifică liricii populare:
 - măsura versurilor: 7-8 silabe;

- ritm trohaic (picior metric alcătuit din două silabe, dintre care prima este accentuată);
- rimă împerecheată: *primăvară/afară, viscoloasă/casă, învie/voinicie*;
- particularități lexicale:
 - cuvinte populare: *viers, mă țin, viețuiesc*;
 - expresii populare: *stau în loc, îmi mângâi zilele*;
 - regionalisme moldovenești: *cântic, gios*.

EXERCIIU

- 1 Versurile *Foaie de cicoară, /Viața mi-e amară /Departa de țară /Și de soțioară. /Frunză de lemn dulce, /Eu m-aș duce, duce, /Dar mi-e calea-n cruce /Și nu pot răzbate /De străinătate, /Că de ea am parte* aparțin unei doine:
 - a) de dor;
 - b) de haiducie;
 - c) de cătănie;
 - d) de înstrăinare.
- 2 Precizați sensurile următoarelor expresii:
 - *a bate apa în piuă*:
 - *a bate șaua să priceapă iapa*:
 - *a bate (cuiva) obrazul*:
 - *a bate fierul cât e cald*:
- 3 Alegeți seria corectă cu sinonimele următoarelor cuvinte din text: *a se duce, voinicie, a se ține, jale*:
 - a) a rătăci, putere, a se agăța, durere;
 - b) a rătăci, război, a se apuca, plânset;
 - c) a pleca, haiducie, a rezista, tristețe.
- 4 Sunt corecte formele verbale de indicativ prezent, persoana a III-a, singular, în seria:
 - a) îngână, mângâiește, suspinează, viețuie;
 - b) îngânează, mângâie, suspină, viețuiește;
 - c) îngână, mângâie, suspină, viețuiește.
- 5 Construiți două enunțuri, în care cuvintele *dulce* și *iarna* să aibă alte valori morfologice decât în text:

.....

.....